

УДК 37.018.5

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.17>

Олена МОРОЗ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови в судноводінні, Херсонська державна морська академія, просп. Ушакова, 20, м. Херсон, Україна, 73000

ORCID: 0000-0002-1483-9136

Бібліографічний опис статті: Мороз, О. (2021). Шляхи впровадження системи неперервної вищої освіти для підвищення якості професійної підготовки. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 112–116, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.17>

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття має на меті провести аналіз однієї з форм організації закладів освіти – університетських комплексів – для з'ясування потенціалу такої форми для підвищення якості професійної підготовки як одного із шляхів впровадження системи неперервної освіти. Встановлено, що неперервна освіта реалізується шляхом інтеграції навчальних планів та освітніх програм за умови системної взаємодії усіх ланок освіти, уможлижуючи комфортний перехід здобувачів освіти з одного ступеня на інший. У зв'язку з цим підвищується роль допрофесійної підготовки майбутніх фахівців у середніх загальноосвітніх та професійно-технічних закладах освіти (ліцеях), діяльність яких повинна пов'язуватися з роботою вищих навчальних закладів відповідного профілю та бути зумовленою специфікою майбутньої професії, а також стати першою ланкою ступеневої підготовки фахівців.

Встановлено, що для реалізації принципів неперервної освіти важливого значення набуває мережева взаємодія, тобто наявність чіткої координації та налагодженої системи зв'язків між усіма структурними підрозділами освітнього комплексу. Головною характеристикою освітнього комплексу є таке поєднання закладів освіти різних типів, за якого спостерігаємо глибинну інтеграцію усіх компонентів навчальної діяльності як на рівні цілей, так і на рівні процесу їх досягнення.

Доведено, що організація навчально-виховного процесу в освітньому комплексі є раціональною завдяки мінімізації повторення та накопичення непотрібної інформації у викладанні дисциплін і вибудовуванню логіки подання наукових знань та методів навчання. Професійне удосконалення фахівців відбувається поступово шляхом інтеграції окремих компонентів їх підготовки за різними освітніми програмами та охоплює усі ланки професійної науки – початкову, середню, вищу та фундаментальну наукову. Підвищення якості професійної підготовки в умовах освітнього комплексу забезпечується узгодженістю, цілісністю, комплексністю та адаптованістю освітніх програм на різних етапах неперервної освіти, що сприяє професійно-особистісному становленню здобувача освіти на усіх стадіях цього процесу.

Ключові слова: неперервна професійна освіта, освітні комплекси, ступенева підготовка, інтеграція та координація.

Olena MOROZ

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of English Language for Deck Officers, Kherson State Maritime Academy, 20 Ushakova Ave, Kherson, Ukraine, 73000

ORCID: 0000-0002-1483-9136

To cite this article: Moroz, O. (2021). Shliakhy vprovadzhennia systemy nepererвної vyshchoi osvity dlia pidvyshchennia yakosti profesiinoi pidhotovky [The means of continuous education system implementation to increase the professional training efficiency]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 112–116, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.17>

THE MEANS OF CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM IMPLEMENTATION TO INCREASE THE PROFESSIONAL TRAINING EFFICIENCY

The article is aimed at analyzing such a form of the educational establishments organization as University complexes to determine their potential in process of the professional training efficiency enhancement as one of the means of the continuous education system implementation. It is acknowledged that the continuous education is usually implemented

by means of curricular and educational programs integration under the condition of the systematic cooperation of all the educational levels and elements. It can, thus, make possible the comfortable and convenient transfer of students from one level to another. As a result of such integration and cooperation the role of the pre-professional training of future specialists in secondary schools and vocational schools (e.g., lyceums) increases greatly if their educational activity is closely connected to the activity in high educational establishments of a specific specialization and is associated with the specific conditions of a future workplace. So, under such conditions these educational establishments can actually become the first element in the system of the continuous professional education and training.

It is determined that for the continuous education principles realization it is extremely important to establish the network cooperation between the establishments, i.e. there should be a definite coordination and system of connections between all the structural units of the educational complex established. The key feature of the educational complex is the inner integration both at the level of aims and at the level of the means of their achievement.

It is proved that the organization of the educational process in an educational complex is quite efficient and reasonable due to the avoidance of the repetition and logical sequence of material organization, knowledge presentation and methods application. The professional growth of specialists is carried out gradually according to the different educational programs and embraces all the steps of professional training. The professional training efficiency is increased if organized in the conditions of an educational complex due to the coherence, integrity, adjustment of the curricula and educational programs at all levels of the continuous education system.

Key words: continuous professional training, educational complexes, stepped training, integration and coordination.

Актуальність проблеми. На початку третього тисячоліття система вищої освіти в Україні проходить низку трансформаційних перетворень з метою виходу на рівень європейських та світових стандартів. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства потребує не просто висококваліфікованих фахівців, а фахівців, здатних постійно навчатися, вдосконалювати свої вміння і навички відповідно до актуальних вимог тієї чи іншої професійної сфери. Отже, провідними принципами, що становлять основу методології сучасної вищої освіти, стають принципи всебічного розвитку особистості, наступності та неперервності набуття знань.

Сьогодні твердження про те, що загальна культура особистості, її освіченість, конкурентоспроможність і компетентність визначаються її залученістю до безперервної освіти, вже не викликає дискусій (Братко, 2017). Створення умов для функціонування системи неперервної професійної освіти стає об'єктивною потребою сьогодення та складовою частиною державної політики в галузі освіти. Багаторівнева і багатоступенева система професійної освіти дозволяє забезпечувати підготовку фахівців різних рівнів кваліфікації, наступність професійних освітніх програм, сприяє наступності та цілісності у професійному становленні фахівця. За таких умов навчальні заклади спрямовуються на пошук таких форм і методів трансляції знань, такого змісту і структури професійного навчання, які уможливають реалізацію принципу наступності та нададуть можливості здобувачам вищої освіти щодо вибору навчання у різних видах закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці тлумачать поняття «вища освіта» як «рівень неперервної професійної освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі у результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту стандарту, що відображений в освітньо-професійній програмі підготовки й завершується здобуттям кваліфікації, присвоєнням певного наукового ступеня за підсумками державної атестації і встановленням відповідного рівня сформованості професійної компетентності» (Дерека, 2016: 44). Професійна освіта визначається як підготовка до трудової діяльності фахівців різних рівнів кваліфікації. Термін «професійна освіта» тлумачиться як сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації або кваліфікованим робітником. Сучасна система професійної освіти в Україні охоплює як вищу, так і середню спеціальну та професійно-технічну освіту (Гончаренко, 2011: 384). Отже, здобуття такої освіти може здійснюватися в різних типах навчальних закладів поетапно, що дає можливість практично реалізувати неперервність освіти, забезпечити наступність освітньо-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх, та готувати здобувачів освіти до можливого переходу на наступні ступені.

Вивчення питання неперервного професійно орієнтованого навчання і дослідження сучасних моделей університетської освіти здійснювалося у роботах українських вчених М. Братко, Н. Денисової, О. Мещанінова, С. Сисосвої,

Н. Терентьевої, Л. Хоружої та російських науковців М. Бокарева, І. Борисова, К. Зіміної, Н. Піщуліна. Одним із перших теоретично обґрунтував концептуальні засади вітчизняної різнорівневої системи професійної підготовки фахівців у вищих закладах освіти А. Лігоцький (Лігоцький, 1997). На думку вченого, теоретико-методологічною основою професійної підготовки фахівців з вищою освітою є модель цілісної різнорівневої освітньої системи, яка має власний зміст та багатовимірну структуру, яка забезпечує її реалізацію і подальший розвиток у соціально-культурному середовищі.

Погоджуючись з С. Сисоєвою, вважаємо, що саме система неперервної професійної освіти повинна стати гарантом і засобом розвитку особистості, відтворення інтелектуального та духовного потенціалу нації, визначальним фактором науково-технічного та соціально-економічного прогресу в Україні (Сисоєва, 2001). У Національній доктрині розвитку освіти в Україні наголошується: «Неперервна освіта реалізується шляхом <...> створення інтегрованих навчальних планів і програм; *формування й розвитку науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців*; організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання; *забезпечення зв'язку між середньою, професійно-технічною та післядипломною освітою*» (курсив наш – О. М.).

Мета статті – проаналізувати спроби утворення університетських комплексів в Україні та з'ясувати потенціал такої організаційної форми закладів освіти як способу впровадження системи неперервної освіти для підвищення якості професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. В умовах кардинальних змін, що відбуваються в суспільному житті України, гостро постає проблема формування соціально зрілої, творчої особистості, здатної проявити свій потенціал у практичній діяльності, витримати конкуренцію (Кремень, 2003: 617). Отже, наразі існує необхідність у виробленні єдиної стратегії для побудови нової парадигми та моделі вищої освіти, яка забезпечить спадкоємність у підготовці фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів за рахунок організаційної та змістової єдності і наступності

усіх ланок професійної освіти. Найбільш ефективним засобом для цього вважається вихід на новий рівень взаємодії усіх освітніх ланок, що відкриє можливості здобувачам вищої освіти комфортно переходити з одного ступеня на інший. У процесі формування професійного потенціалу особистості все більшого значення набуває допрофесійна підготовка в середніх загальноосвітніх навчальних закладах нового типу – ліцеях, діяльність яких повинна тісно пов'язуватися з роботою вищих навчальних закладів відповідного профілю та бути зумовленою специфікою майбутньої професії.

Отже, сучасна концепція підготовки фахівців передбачає участь закладу будь-якого рівня як структурного елемента неперервної професійної освіти. Для реалізації принципу неперервності освіти надважливе значення має мережева взаємодія, тобто наявність чіткої координації та налагодженої системи зв'язків. На думку Л.Г. Кайдалової, освітня діяльність на кожному рівні повинна мати випереджувальний характер, який надасть можливості для розвитку та відкритості, а також для швидкого реагування на зміни у суспільстві та у відповідній професійній галузі, забезпечить її відмінність та особливість у сучасних умовах (Кайдалова, 2010: 115).

Загалом аналіз тенденцій розвитку вищої освіти свідчить про активний пошук сучасних організаційних форм освіти, які стали б системоутворюючою ланкою в системі неперервної освіти (Братко, 2017: 76). Результатом цього пошуку є створення освітніх комплексів різних типів, в тому числі й університетських. Освітні комплекси характеризуються тим, що вони поєднують у собі освітні заклади різних типів, тому рух суб'єктів у них відбувається ніби по сходах. Тут присутня взаємодія між рівнями і ієрархічна залежність, яка визначає сутність того, що зветься комплексною освітньою системою. Ідеться про глибинну інтеграцію компонентів, коли виникає синергія як на рівні цілей, так і на рівні процесу їх досягнення (Печеранський, 2015: 62). Це означає, що освітні комплекси являють собою об'єднання закладів освіти різних рівнів у єдиний організм (наприклад, ліцей – заклад вищої освіти, коледж – заклад вищої освіти тощо) залежно від поставленої мети та цілей. На думку М. Братко, освітні комплекси створюють єдиний освітній простір із варіативним вибором для кожного учасника

освітнього процесу як побудови освітньої траєкторії, так і траєкторії особистісного розвитку і зростання, дозволяють інтегрувати матеріально-технічні, кадрові й інші ресурси на основі прийняття економічно та стратегічно доцільних управлінських рішень (Братко, 2017: 78). Головною метою таких об'єднань є раціональна організація навчально-виховного процесу завдяки мінімізації повторення та накопичення непотрібної інформації у викладанні дисциплін і вибудовуванню логіки подання наукових знань та методів навчання (Астахова, 2011). Охоплюючи усі ланки професійної науки – початкову, середню, вищу та фундаментальну наукову, такі комплекси забезпечують поступове професійне удосконалення фахівців шляхом інтеграції окремих компонентів їх підготовки за різними освітніми програмами. Завдяки потужному науково-освітньому потенціалу університетські комплекси здатні реалізовувати фундаментальну і прикладну складові частини вищої освіти. Такі комплекси, «інтегруючи доуніверситетські, університетські та післяуніверситетські форми навчання, ефективно адаптуються до роботи в умовах ринкової економіки» (Братко, 2017: 77). Принцип неперервності у таких комплексах реалізується шляхом забезпечення послідовності та інтеграції змісту, координації навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що функціонують як продовження попередніх рівнів і передбачають підготовку громадян до можливого переходу на наступні рівні.

Законодавчою базою функціонування освітніх комплексів в Україні є «Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекс», впроваджене Міністерством освіти і науки України від 25 січня 1994 року. Згідно з п. 1.3 цього Положення «комплекс забезпечує координацію спільної діяльності навчально-виховних закладів, підприємств, організацій та установ щодо реалізації Закону України «Про освіту», впровадження системи ступеневої підготовки фахівців за наскрізними навчаль-

ними планами та програмами, ефективного використання науково-педагогічних кадрів, навчально-лабораторної та виробничої бази» (Положення..., 1994). Отже, головною метою функціонування освітніх комплексів є формування ефективної системи неперервної освіти, забезпечення наступності між різними ланками освіти, інтеграція освіти і науково-практичної підготовки здобувачів освіти.

Висновки. Отже, науковці та фахівці різних галузей вбачають перспективність впровадження неперервної ступеневої освіти, зокрема й професійної, саме в рамках науково-освітніх та навчально-виробничих комплексів, оскільки такий спосіб організації закладів освіти забезпечує багаторівневу та варіативну підготовку кадрів, удосконалення змісту і засобів її організації, подолання лінійного підходу до побудови фахової освіти. Освітні програми на різних етапах неперервної освіти в єдиному освітньому комплексі мають узгоджений, цілісний, комплексний, адаптивний характер. Нарощення фахового змісту в них відбувається системно за принципом спірально-концентричного сходження. Таке нарощення спрямоване на розвиток компетентностей фахівця. Воно забезпечує сприятливі умови для професійно-особистісного становлення здобувача освіти на усіх стадіях навчання (Хоружа, Братко, 2018: 9). Сьогодні активно створюються мережі багаторівневих навчальних закладів нового типу, навчальні програми яких будуються на основі наскрізності, однак система підготовки фахівців у таких комплексах закладів освіти перебуває в стані розробки. Існує потреба у створенні необхідних організаційно-методичних умов реалізації неперервної професійної освіти. З огляду на це перспективу нашого дослідження вбачаємо в розробці педагогічної концепції формування іншомовної професійної компетенції спеціалістів морського флоту в умовах науково-педагогічно-виробничого комплексу «ліцей – коледж – вищий заклад освіти (академія)».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 423 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Дерєка Т.Г. Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання: акмеологічні засади : монографія. Київ : Едельвейс, 2016. 526 с.

4. Кайдалова Л.Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців медичного профілю : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 497 с.
5. Лігоцький А.О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 484 с.
6. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / за ред. В.Г. Кременя. Київ : Наукова думка, 2003. 854 с.
7. Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем (первый опыт становления и развития в Украине) : монографія / под общ. ред. В.И. Астаховой. Харьков : Изд-во НУА, 2011. 216 с.
8. Печеранський І.П. Вступ до філософії неперервної освіти : монографія. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. 263 с.
9. Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0013281-94#Text>.
10. Сисоєва С.О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання. *Гуманітарні науки*. 2001. № 1. С. 110–118.
11. Хоружа Л., Братко М. Модель педагогічної освіти сучасного університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія «Педагогічні науки»*. Київ, 2018. Вип. 3–4 (56–57). С. 7–13.

REFERENCES:

1. Bratko, M.V. (2017) Upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v osvithomu seredovyschi universytetskoho koledzhu: teoriia i praktyka [The management of professional training of future specialists in the educational environment of University college: theory and practice]. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 423 p. (in Ukrainian).
2. Honcharenko, S.U. (2011) Ukrainskyi pedahohichni entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedia dictionary]. Rivne : Volynski oberehy, 552 p. (in Ukrainian).
3. Dereka, T.H. (2016) Neperervna profesiina pidhotovka fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia: akmeolohichni zasady [Continuous professional training of PE teachers: acmeological grounds]. Kyiv : Edelweis, 526 p. (in Ukrainian).
4. Kaidalova, L.H. (2010) Teoretychni ta metodychni zasady neperervnoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv medychnoho profilii [Theoretical and methodical grounds of the continuous professional training of future doctors] / *Doctor's Thesis*. Kharkiv, 497 p. (in Ukrainian).
5. Lihotskyi, A.O. (1997) Systema riznorivnevoi pidhotovky fakhivtsiv v Ukraini (teoretyko-metodolohichni aspekt) [The system of leveled professional training in Ukraine (theoretical and methodological aspects)]. *Doctor's Thesis*. Kyiv, 484 p. (in Ukrainian).
6. Kremen, V.H. (Ed.) (2003) Neperervna profesiina osvita: filosofii, pedahohichni paradyhmy, prohnoz [Continuous professional education: philosophy, pedagogical paradigms, anticipation]. Kyiv : Naukova dumka, 854 p. (in Ukrainian).
7. Astakhova, V.I (Ed.) (2011) Nepreryvnoe obrazovanie kak princip funkcionirovaniya sovremennykh obrazovatel'nykh sistem (pervyj opyt stanovleniya i razvitija v Ukraine) [Continuous education as the principle of modern educational systems functioning (the first experience of establishment and development)]. Har'kov : Izd-vo NUA, 216 p. (in Russian).
8. Pecheranskyi, I.P. (2015) Vstup do filosofii neperervnoi osvity [the introduction to the philosophy of continuous education]. Kamianets-Podilskyi : Medobory-2006, 263 p. (in Ukrainian).
9. Polozhennia pro navchalnyi ta navchalno-naukovo-vyrobnychiy kompleks [Provisions as for educational and educational-scientific-occupational complexes]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0013281-94#Text> (in Ukrainian).
10. Sysoieva, S.O. (2001) Tvorchyi rozvytok uchniv u konteksti osobystisno-oriientovanoho navchannia [The creative development of students in the context of personally-oriented education]. *Humanitarni nauky*, #1, pp. 110-118. (in Ukrainian).
11. Khoruzha, L.L., Bratko, M. (2018) Model pedahohichnoi osvity suchasnoho universytetu [The model of the pedagogical education of the modern University]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. (Seriiia "Pedahohichni nauky")*, Vol. 3–4 (56–57), pp. 7–13. (in Ukrainian).